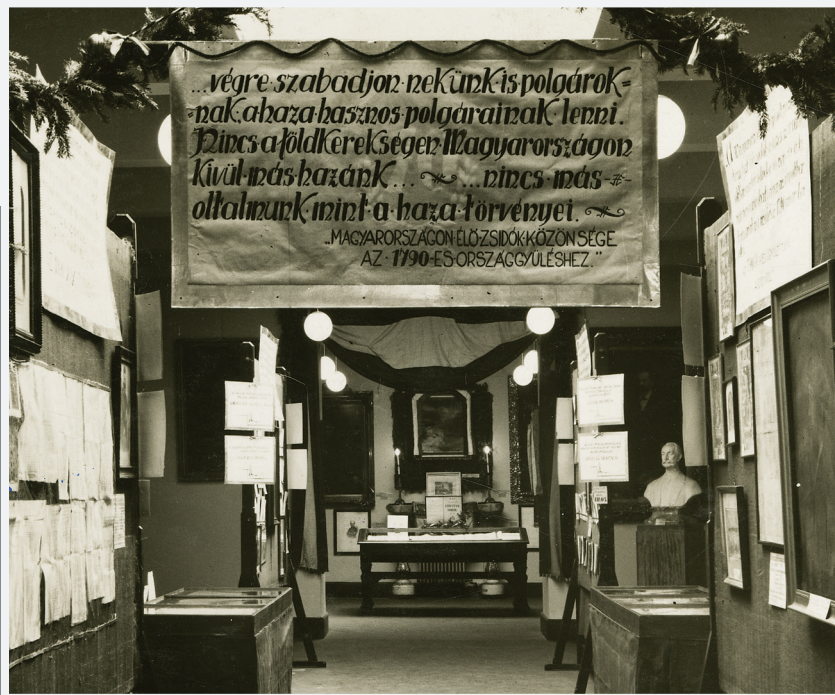

EMANCIPÁCIÓ

INTEGRÁCIÓ *vagy* ASSZIMILÁCIÓ

TANULMÁNYOK AZ EMANCIPÁCIÓS TÖRVÉNY
150. ÉVFORDULÓJA ALKALMÁBÓL

EMANCIPÁCIÓ

Integráció vagy asszimiláció

Jelen elektronikus kiadvány a Kronosz Kiadó gondozásában
2018-ban megjelent nyomtatott kötet változatlan kiadása

pdf ISBN 978-615-6027-56-6

EMANCIPÁCIÓ

Integráció vagy asszimiláció

Tanulmányok az emancipációs törvény
150. évfordulója alkalmából

Szerkesztette
MOLNÁR JUDIT

Kronosz Kiadó – Szegedi Zsidó Hitközség
Pécs–Szeged
2018

A kötet MAZSÖK támogatásból valósult meg.

Lektorálta: Karsai László, Révész Béla

Olvasószerkesztő: Schmal Alexandra

A címlapon:

Az emancipációs törvény 70. évfordulójának emlékére
rendezett kiállítás a Magyar Zsidó Múzeumban (1938)

Tőry Ferenc felvétele

A kép forrása: Magyar Zsidó Múzeum és Levéltár.

A hátsó borítón a szegedi zsinagóga nyugati (XXII. számú)
ablakának tervrajza és fotója látható. Fotó: Dusha Béla

A kiadásért felel a Kronosz Kiadó igazgatója
és a Szegedi Zsidó Hitközség elnöke.

© Szerzők, 2018

© Szerkesztők, 2018

© Kronosz Kiadó, 2018

© Szegedi Zsidó Hitközség, 2018

Tartalom

Előszó	7
BALOGH ELEMÉR	
A nemzetiségi viszonyok jogi rendezése hazánkban 1848-49-ben. Jogalkotói törekvések a zsidóság emancipációjára	11
HOMOKI-NAGY MÁRIA	
„Az emancipációtól a recepcióig”. A zsidók politikai és jogi egyenjogúsítása az egyházpolitikai küzdelmek között	31
HARKAI ÁGNES	
A recepció törvény országgyűlési tárgyalása az <i>Egyenlőség</i> cikkeinek tükrében, 1893–1895	55
MARJANUCZ LÁSZLÓ	
Asszimiláció és keresztény-zsidó vegyesházasság. Adalékok a századforduló szegedi zsidóságának társadalmi helyzetéhez	81
HARSÁNYI LÁSZLÓ	
Az emancipáció hullámain. Zsidó egyesületek a 19. század utolsó harmadában	101
GLÄSSER NORBERT	
Az emancipáció Mózes és Józsuája. Az uralkodóház emancipáló szerepének neológ izraelita percepciói	125

Molnár Judit

„Kesztyűs liberalizmus” helyett

keresztény-nemzeti fajvédelem (1919–1944) 153

Trócsányi László

Zsidó tudósok hozzájárulása

a magyar jogtudomány fejlődéséhez 187

A kötet szerzői 201

Előszó

Az emancipációs törvény 150. évfordulója alkalmából 2017. november 27-én a Szegedi Zsidó Hitközség dísztermében tudományos konferenciát rendezett a Szegedi Tudományegyetem, a Szegedi Zsidó Hitközség és a Magyarországi Zsidó Kulturális Egyesület.

A konferencián történészek, jogászok, jogtörténészek vitták meg a témához kapcsolódó kutatási eredményeiket. Kötetünkben a kilenc elhangzott előadásból nyolcnak a szerkesztett, lábjegyzetekkel ellátott változata olvasható.

Balogh Elemér a zsidóság jogállásának folyamatát történetileg vizsgálja, majd részletesen foglalkozik a reformkori – szavaival élve – korszakos lépésekkel, melyek elvezettek a zsidóság emancipációjához. Ebben a folyamatban nagy előrelépésnek tekintendő az 1848. évi V. tc., amely mindenkinek (tehát nem csak a törvényesen bevett vallásúaknak) biztosította a választójog gyakorlását. A tanulmány záró részében a szabadságharc végén Szegeden elfogadott (1849. július 29.) emancipációs törvénnyel foglalkozik, amely ugyan nem épült be a magyar jogforrási rendszerbe, mégis fontos politikatörténeti jelentőségű dokumentum.

Homoki-Nagy Mária a dualizmus idején elfogadott emancipációs (1867. évi XVII. tc.) és recepciós törvény (1895. évi XLII. tc.) elfogadásának és alkalmazásának körülményeit veszi górcső alá. Ötven év eseményeit úgy elemzi a szerző, hogy közben a reformkori előzményekre is visszautal.

Mindazonáltal a döntő változás a kiegyezéssel következett be, hiszen előbb az egyes emberek számára adatott meg a politikai és jogi egyenlőség, majd kollektíven kapta meg az izraelita felekezet az egyenjogúságot. A szerző fölteszi azt a kérdést is, hogy „miért kellett elválasztani az egyént és azt a közösséget, amelyhez az adott személy tartozott”. A válasz a tanulmányban olvasható.

Harkai Ágnes a recepciós törvény parlamenti vitájáról igyekszik képet adni az *Egyenlőség* című hetilap cikkein keresztül. Tematikailag három csoportra osztotta a lap írásait. Elsőként azokat az írásokat emeli ki, amelyek a zsidó vallás recepcióját mintegy elméleti szempontból közelítik meg. A második csoport a recepciós törvény országgyűlési útját kíséri végig, hangsúlyt helyezve a főrendiházra, amely kérekkötője volt a törvény elfogadásának. Végül azokat a cikkeket emeli ki, amelyek a katolikus klérust illetik kritikával.

Marjanucz László kiindulópontja, hogy a zsidó-keresztény vegyesházasság egyrészt magas szintű asszimilációs készségnek tekinthető, másrészt a zsidó identitásvállalás része is. A szerző kutatásai azt bizonyítják, hogy a szegedi zsidóság vegyesházassági hajlandósága országosan is kiemelkedő. A recepciós törvényt követő időszak első részében (1895–1904) kötött összes házasságok hét, a későbbi szakaszban (1905–1915) tíz százaléka tekinthető vegyesnek. Az adatok és indítékok részletes elemzését adja a szerző írásában.

Harsányi László az emancipációs törvény adta lehetőség hullámainak „meglovaglásaként” értékeli, hogy a 19. század utolsó harmadában jelentős számban jöttek létre zsidó egyesületek, egyesületek. 1867–1895 között 631 – ez a szám messze több, mint az ezt megelőző, illetve követő időszakban. Ebben a folyamatban a nők és a fiatalok is egyenjogúsított

polgárként léptek ki a nyilvánosság porondjára. A szerző elsősorban a Szegeden működő szervezetek szerepét vizsgálja, mint például az 1835-ben alapított Szegedi Izraelita Nőegyletét vagy az 1893-ban alakult Szegedi Zsidó Árvaegyletét. De ezek mellett részletesen kitér a Szent Egyletek (Chevra Kadisa), a közművelődési egyesületek, valamint a sportegyesületek tevékenységére is.

Glässer Norbert Ferenc József és IV. Károly személyének szimbolikus izraelita értelmezéseit vizsgálja az emancipáció és a recepció által létrejött jogegyenlőség és integráció vonatkozásában. Az emancipációt az előbbi érdemének tulajdonították. A szerző ebben a vonatkozásban az uralkodónak tulajdonított szerepvállalás szimbolikus értelmezéseit vizsgálja a judaizmus állampatrióta királytisztelésének viszonylatában. Őt idézve „Ferenc Józsefet, főként a trónváltás folyamatában, a rabszolgaságból a zsidóságot kivezető Mózeshez, IV. Károlyt az ígéret földjére elvezető és az egyenlőséget kiterjesztő Józsuához hasonlították”.

Molnár Judit tanulmánya elsősorban a Horthy-korszak antiszemitizmusát és az arra adott zsidó válaszokat elemzi. Az első világháborút követően a magyar zsidók nem akarták elhinni, hogy az emancipációs és recepció törvény teremtette „aranykor” (1867–1918) már nem létezik többé. A hazai zsidó vezetők hiába hangsúlyozták magyarságukat, hűségüket a nemzeti eszméhez, rendeztek kiállítást a Magyar Zsidó Múzeumban az emancipációs törvény 70. évfordulóján. Teleki Pál, Darányi Kálmán, Imrédy Béla, Bárdossy László és Kállay Miklós kormányai törvények, rendeletek sorával szűkítették jogaikat, munkalehetőségeiket, vagyoni helyzetüket, majd 1944-ben a Sztójay-kormány faji alapon deportálta a zsidónak minősített magyar állampolgárokat.

Trócsányi László tanulmányában a zsidó emancipációnak köszönhető szellemi felpeszsdülésről ír, amely megnyilvánult a kodifikáció és a jogtudomány terén is. Öt magyar zsidó jogász, jogtudós pályafutását ismerteti. Márkus Dezsőnek elsősorban jogtörténeti tevékenységét emeli ki. Baumgarten Nándor a társasági és kereskedelmi, Fayer László és Löw Tóbiás (Löw Lipót szegedi rabbi fia) leginkább a büntető-, míg Vázsonyi Vilmos főként a közjog területén vívta ki a kortársak és az utókor elismerését. A szerző véleménye szerint az emancipáció sikeres volt. Ezen az sem változtat – írja –, „hogy az első világháború utáni Magyarországon felerősödő, majd egy időre hivatalos politikává váló antiszemitizmus és zsidóüldözés ennek eredményeit megtagadta”.

A kötetet abban a reményben adjuk az olvasó kezébe, hogy azt mind a téma iránt érdeklődők, mind a kollégák, tanárok és diákjaik haszonnal forgatják. A konferencia szervezésében dr. Lednitzky András, a Szegedi Zsidó Hitközség elnöke és munkatársai oroszlánrészt vállaltak. A kötet szerkesztési és tördelési munkálataiban való közreműködésért Schmal Alexandrát és Erőss Zsoltot illeti köszönet. A konferencia és a Tóth István muzeológus vezetésével készült kiállítás, amely a konferencia napján nyílt meg (*Az emancipáció 50 éve Szegeden 1867-1917*), nem valósulhatott volna meg, továbbá ez a kötet nem láthatott volna napvilágot, ha a Magyarországi Zsidó Örökség Közalapítvány nem támogat bennünket.

Molnár Judit
szerkesztő